

TUUSULA

Lasten elämisen taidetta.

Tuusulan
varhaiskasvatussuunnitelma
2019

Nimi	Tuusulan Varhaiskasvatussuunnitelma 2019
Kunta	Tuusula
Hyväksymispäivämäärä	6.11.2019

SISÄLTÖ

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen.	1
2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat.	3
3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.	4
4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus.	6
5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot.	7
6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.	11
7. Arvoperusta.	13
8. Oppimiskäsitys.	15
9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.	16
10. Laaja-alainen osaaminen.	18
11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.	24
12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.	29
13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.	31
14. Pedagogisen toiminnan viitekehys.	33
15. Pedagoginen dokumentointi.	35
16. Monipuoliset työtavat.	36
17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.	37
18. Oppimisen alueet.	39
18.1. Kielten rikas maailma.	39
18.2. Ilmaisun monet muodot.	41
18.3. Minä ja meidän yhteisömme.	42
18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni.	44
18.5. Kasvan, liikun ja kehityn.	46
19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.	48
20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet.	52
21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana.	54
22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.	56
23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.	58
24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen.	59

1. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinta, arviointi ja kehittäminen

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat ja päätökset
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma
- kotoutumissuunnitelma.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 13).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardaa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen arviointimateriaalia ja laadun indikaattoreita.

Varhaiskasvatussuunnitelman päivitystä varten perustettiin projektiryhmä, jossa oli edustus varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoista sekä esi- ja perusopetuksesta. Projektiryhmä koordinoi, seurasi ja arvioi prosessin etenemistä kuntatasolla. Projektiryhmä vastaa myös varhaiskasvatussuunnitelman jalkauttamisesta ja arvioinnista toimintakauden 2019-2020 aikana.

Varhaiskasvatussuunnitelman päivitykseen osallistui koko varhaiskasvatuksen henkilöstö varhaiskasvatussyksikön johtajan johdolla. Lasten ja huoltajien osallisuus toteutettiin kyselyllä internetissä ja muutamissa tapahtumissa.

Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa ja päivittämisessä on otettu huomioon kunnassa laaditut esi-, perus- ja valmistavan opetuksen opetussuunnitelmat, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma, kotouttamissuunnitelma ja kunnan strategiset linjaukset. Varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu ja päivitetty yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman toimivuutta ja toteutusta arvioidaan säännöllisesti. Arvioinnissa käytetään tiimi- ja ryhmävasuja sekä johtamisen TAK-suunnitelmaa. Pedagogista toimintaa arvioidaan varhaiskasvatuksen opettajan suunnittelu-, arviointi- ja kehittämis-ajalla (SAK) sekä yksikön suunnittelu- ja kehittämispäivissä. Varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen toteutumista arvioidaan säännöllisesti yhteistyössä huoltajien kanssa. Arvioinnissa käytetään hyödyksi asiakaskyselyn tuloksia.

2. Paikalliset erityispiirteet ja varhaiskasvatuksen järjestämisen tavat

Tuusulassa varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan kuntatasoisena suunnitelmana, joka kattaa kaikki varhaiskasvatuspalvelut. Tarvittaessa toimintamuotokohtaiset tarkennukset on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kuntatason varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kunnassa on käytössä yksikkökohtainen työ-arviointi- ja kehittämissuunnitelma, ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, joka laaditaan yhdessä huoltajan kanssa.

Kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on suomeksi ja ruotsiksi.

Kunnan alueella toimiva yksityinen palveluntuottaja, jolla ei ole omaa varhaiskasvatussuunnitelmaa, sitoutuu noudattamaan kunnan varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Tuusulan varhaiskasvatussuunnitelmassa on ensin valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, jonka jälkeen on kirjattu tarkennetut kuntakohtaiset käytänteet. Varhaiskasvatussuunnitelma kirjataan sähköiseen muotoon ja julkaistaan kunnan www-sivuilla ja kunnan sisäisessä intranetissä.

3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatus-, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu ja tarpeet. Suunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan pedagogiselle toiminnalle. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettajan asiantuntijuutta voidaan käyttää perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen osallistuvat tarpeen mukaan myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.

Lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon suunnitelmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 15). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen ja oppimisen tuki ja sen toteuttaminen (luku 23). Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä lapsen tuen tarvetta, tuen riittävyttä ja tarkoituksenmukaisuutta on arvioitava, ja suunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin ja pedagogiikan toteutumiseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 20)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta

- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.

Varhaiskasvatussyksikön johtaja vastaa, siitä että ryhmissä laaditaan lapsikohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat (vasu). Suunnitelma laaditaan kahden kuukauden sisällä hoidon aloituksesta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tarkistetaan ja arvioidaan puolivuositain tai useammin lapsen tarpeen niin vaatiessa yhteistyössä huoltajien kanssa. Joka toimintakaudella tehdään uusi lapsen vasu-asiakirja.

Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä vastuukasvattajan kanssa. Lapsi osallistuu vasukeskusteluun oman ikä- ja taitotasonsa mukaisesti. Lapsen osallisuutta tuetaan pedagogisen dokumentoinnin avulla.

Perhepäivähoidossa lapsen vasun laatii perhepäivähoitaja. Tarvittaessa lapsen vasun laatimiseen osallistuu perhepäivähoidon ohjaaja.

Avoimen varhaiskasvatuksen lasten kerhoissa oleville lapsille laaditaan lapsen vasu, joka tarkistetaan ja arvioidaan vähintään kerran vuodessa tai aina kun lapsen tarve muuttuu. Kerhon vastuuohjaaja vastaa siitä, että kerholapsille on laadittu vasu.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, päivittämiseen ja arviointiin yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa.

Tarvittaessa lapselle tehdään lääkehoitosuunnitelma, joka liitetään lapsen vasuun ja jota päivitetään tarpeen mukaan.

4. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

Kunnallisissa yksiköissä ei tarjota vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta. Kunnan alueella toimivien vaihtoehtoista pedagogiikkaa tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarjoavien yksikköjen tulee toimittaa yksikön varhaiskasvatussuunnitelma toimintaa valvovalle kunnan viranomaiselle.

5. Varhaiskasvatuksen järjestäminen ja toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoitossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Muista kielistä määrätään luvussa 19.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustilain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki, tasa-arvolaki, Euroopan ihmisoikeussopimus, YK:n lapsen oikeuksien sopimus, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista sekä YK:n kestävä kehityksen tavoitteet. Varhaiskasvatusta kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti. Kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä ja hyvinvointiinsa tukea ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan sosiaalihuoltolakia, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia ja terveydenhuoltolakia sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatustilain. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatustilain mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;

4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin.

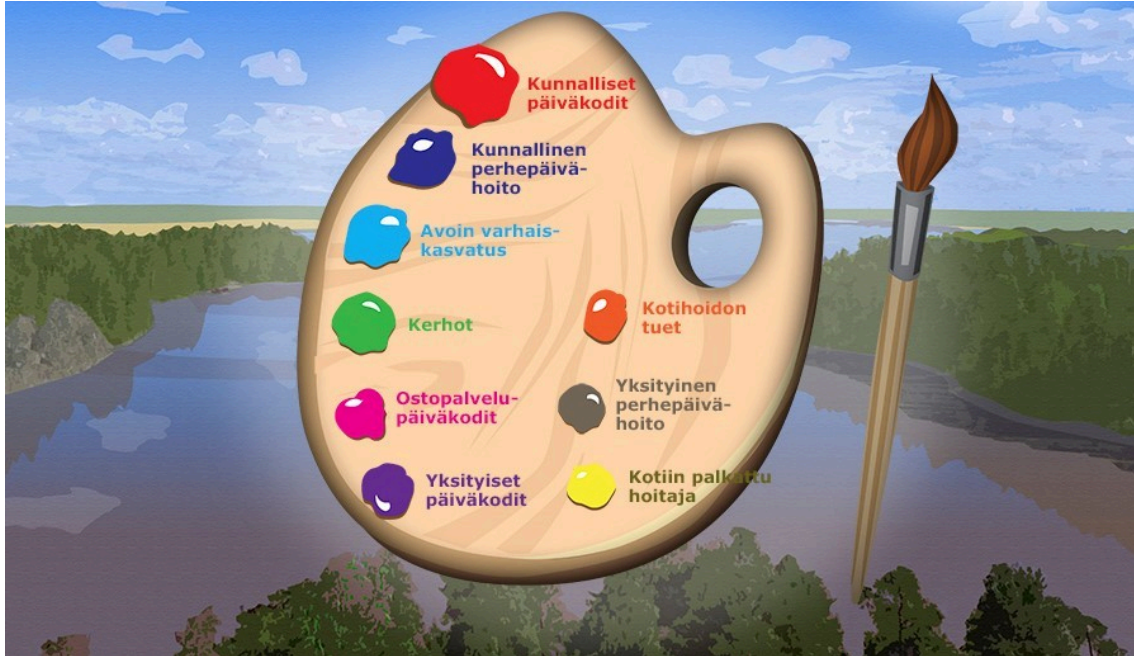
Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu. Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 4.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 11). Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä.

Tuusulassa varhaiskasvatusta järjestetään kunnallisesti, ostopalveluna ja yksityisesti tuotettuna palveluna. Vuorohoitoa tarjotaan alueellisesti sovitussa kunnallisissa yksiköissä niille lapsille, jotka huoltajan vuorotyön tai opiskelun vuoksi tarvitsevat iltai- tai ympärivuorokautista varhaiskasvatusta. Kunta järjestää varhaiskasvatusta pääasiallisesti suomen kielisenä palveluna. Ruotsin kielistä varhaiskasvatusta tarjotaan sovitussa yksikössä, jossa on myös kielisuihkua suomenkielisille lapsille.

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.

Tuusulassa varhaiskasvatuksen alueelliset palveluohjaajat antavat perheille tietoa tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Varhaiskasvatusta toteutetaan **päiväkodeissa, perhepäivähoidossa ja kerhoissa**. Perhepäivähoidon varahoito toteutetaan alueellisesti päiväkotien yhteydessä olevissa varahoitokodeissa tai päiväkodissa.

Vuorohoitoa järjestään Tuusulassa iltaisin, viikonloppuisin ja öisin, sekä arki- ja juhlapäivinä, pääsääntöisesti vuoropäiväkodeissa. Vuorohoito on epäsäännöllistä ja voi kestää yli 10 tuntia yhtäjaksoisesti huoltajien opiskelun tai työn vuoksi. Lasten riittävä levon määrä tulee turvata vuorokauden aikana. Vuorohoidossa perheiden erilaisten tilanteiden ja arjen moninaisuuden ymmärtäminen on keskeistä. Huoltajien kiireetön kohtaaminen ja hyvä kasvatusyhteistyö tukevat lasten ja perheiden hyvinvointia. Epäsäännöllisistä hoitoajoista johtuen lapsella saattaa olla runsaasti sosiaalisia kontakteja varhaiskasvatuksen aikana. Koko yksikön yhteinen toimintakulttuuri ja samanlaiset oppimisympäristöt lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta. Vuorohoidossa jokainen lapsi tulee huomioida yksilöllisesti, mikä tulee huomioida resursseissa ja toiminnan suunnittelussa. Lapsen yksilöllinen ja sensitiivinen kohtaaminen sekä hoiva korostuvat vuorohoidossa. Henkilöstön pedagoginen ja kehkeytyvä työote tukee lasten kasvua ja hyvinvointia, toiminta-ajasta riippumatta. Varhaiskasvatuksen opettajan sekä erityisopettajan työaika tulee suunnitella lasten tarpeiden mukaisesti. Vuorohoidon johtaminen on ennakoivaa suunnittelua vaihteleviin ja epäsäännöllisiin toimintaolosuhteisiin. Hyvä vuorohoidon johtaminen varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen vuorohoitoa tarvitseville lapsille.

Muu varhaiskasvatus toteutetaan alueellisissa perhetuvissa lasten kerhoina ja avoimena perhekerhotoimintana. Perhetuvat sijaitsevat päiväkotien yhteydessä mahdollistaen luontevan yhteistyön. Lasten kerhot ovat maksuttomia. Yhteistyötä toteutetaan eri toimintamuotojen, kunnallisten ja yksityisten yhteistyökumppaneiden kanssa erilaisten hankkeiden, tapahtumien, teemojen ja projektien kautta.

6. Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on keskeinen lapsia ja heidän perheitään koskeva palvelu, johon suurin osa lapsista osallistuu ennen oppivelvollisuutta. Lapset tuovat varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltajien ja lasten väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lasten elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.

Lapsen varhaiskasvatushakemuksen vastaanottaa palveluohjaaja, joka on yhteydessä perheeseen palvelutarpeen määrittämiseksi. Varhaiskasvatuspäätöksen tekee varhaiskasvatusyksikön johtaja tai perhepäivähoidon ohjaaja. Varhaiskasvatusyksikön johtaja käy perheen kanssa palvelukeskustelun, jossa tarkistetaan palvelun tarve ja lapsen perustietolomake, jota päivitetään palvelutarpeen muuttuessa tai kun lapsi vaihtaa varhaiskasvatusyksiköstä toiseen.

Lapsen varhaiskasvatuksen polku aloituksesta esiopetukseen siirtymiseen saakka on suunniteltu lapsen tarpeet ja huoltajien osallisuus huomioiden. Päiväkodeissa jokaiselle lapselle nimetään oma vastuukasvattaja. Vastuukasvattajan avulla mahdollistetaan turvalliset vuorovaikutussuhteet lapsen, huoltajien ja henkilöstön välillä. Huoltajat käyvät aloituskeskustelun lapsen vastuukasvattajan kanssa. Aloituskeskustelun tavoitteena on perheen kuuleminen ja yhteisistä tavoista sopiminen tulevassa muutostilanteessa. Keskustelussa sovitaan ja suunnitellaan lapsen ja perheen tutustuminen ja aloittaminen varhaiskasvatuksessa. Lapselle tuttu, sensitiivinen kasvattaja tuntee lapsen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet sekä huomioi ne lapsen kasvun ja oppimisen tukemisessa. Kasvattajien ja lapsen huoltajien välinen yhteistyö on tärkeää lapsen laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttamisessa.

Lapsen siirryessä varhaiskasvatus yksikön sisällä ryhmästä toiseen, varhaiskasvatusyksiköstä toiseen ja varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, käydään siirtokeskustelu. Yhdessä lapsen huoltajien, nykyisen ja tulevan vastuukasvattajan kanssa keskustellaan lapsen vahvuuksista, mielenkiinnonkohteista ja tarpeista sekä suunnitellaan, miten lasta tuetaan siirtävävaiheessa. Vastuu siirtokeskustelun järjestämisestä on lapsen nykyisellä vastuukasvattajalla.

Perhepäivähoidosta päiväkotiin siirryttäessä vastuu siirtokeskustelun järjestämisestä on lapsen tulevalla vastuukasvattajalla. Tuusulassa on linjattu, että perhepäivähoidossa olevat lapset siirtyvät päiväkotiin pääsääntöisesti sen vuoden elokuussa, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Näin voimme pedagogisesti tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimisen polkua.

Lapsen tuen tarpeen vaatiessa siirtokeskusteluihin osallistuvat varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja muut lapsen hoitoon tai kuntoutukseen liittyvät tahot.

7. Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen, varhaiskasvatustien ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdä, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle suomalaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatusnäkökulmiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Tuusulan varhaiskasvatuksen arvot ovat turvallisuus, yhteisöllisyys, osallisuus ja leikillisuus. Tuusulassa annetaan lapsille mahdollisuus kasvaa ja kehittyä turvallisessa, kestävästi kehittyvässä ja kulttuuriltaan rikkaassa kotikunnassa. Varhaiskasvatuksen perustehtävänä on rakentaa yhteisö, jossa lapsilla on hyvät edellytykset olla aktiivinen toimija. Lapsi kasvaa ottamaan vastuuta itsestään ja ympäristöstään yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa. Tavoitteena on lasten osallisuuden vahvistaminen, hyvinvoinnin lisääminen ja syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen.

8. Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellen muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuritaustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen ikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

9. Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä sitä, että henkilöstöllä on yhteinen ymmärrys siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatusta, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeitä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohdaksi on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoitetaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet ja vahvuudet sekä lasten yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille, laajalaiselle osaamiselle ja pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen ovat keskeinen osa lapsen päivää. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatusta ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Varhaiskasvatuksen opettaja on lapsiryhmän pedagoginen johtaja. Hän vastaa ryhmän pedagogisesta suunnittelusta ja toteuttaa sitä yhdessä ryhmän muun henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksen opettajan työaika suunnitellaan sijoittuvaksi pääasiassa klo 7.30 -17.00 väliselle ajalle. Vuorohoidossa varhaiskasvatuksen opettajan työaika sijoittuu osin myös iltaan tai viikonloppuihin.

Päiväkodin lapsiryhmälle tehdään ryhmän varhaiskasvatussuunnitelma (ryhmävasu), joka pohjautuu lasten vahvuuksiin, tarpeisiin ja mielenkiinnonkohteisiin. Ryhmävasuun kirjataan, miten kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus toteutetaan pedagogisesti.

Perhepäivähoitajat toimivat alueellisissa tiimeissä ja laativat tiimin varhaiskasvatussuunnitelman (tiimivasu), johon kirjataan yhteiset pedagogiset toimintatavat ja yhteisesti toteutettava toiminta. Tiimivasut toimitetaan perhepäivähoidon ohjaajalle.

Ryhmä- ja tiimivasu ovat varhaiskasvatuksen henkilöstön työvälineitä, joihin lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen liittyvät asiat kirjataan. Ryhmä- tai tiimivasuun kirjataan, miten ryhmän toimintaa arvioidaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa sekä, miten toimintaa kehitetään saadun palautteen pohjalta.

Ryhmä- ja tiimivasun laadinta käynnistetään kevään suunnittelupäivässä. Toimintakauden alkaessa ryhmä/tiimivasu täydentyy lasten vasuista nousevilla tarpeilla. Ryhmä- ja tiimivasu on kehkeytyvä asiakirja, jota täydennetään toimintakauden aikana. Ryhmä- ja tiimivasua arvioidaan vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana.

10. Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilönä ja yhteisönsä jäsenenä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan viisi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-alueita:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii monipuolisten ja innostavien toimintaympäristöjen rakentajana yhdessä lasten kanssa. Lasten kiinnostuksen kohteisiin paneudutaan ilmiöpohjaisen oppimisen ja opetuksen keinoin projektityöskentelyä hyödyntäen. Projekti houkuttelee tutkimaan, oppimaan ja oivaltamaan yhdessä vertaisryhmän kanssa. Myös varhaiskasvatuksen henkilöstö ja huoltajat ovat projektityöskentelyä toteutettaessa oppijoina yhdessä lasten kanssa. Projektit sisältävät leikin, liikkumisen, tutkimisen ja ilmaisun. Niissä harjoitellaan vaihtoehtojen pohtimista, perustelemista, kyseenalaistamista sekä tunteiden vaikutusta päätöksen tekoon. Projektityöskentelyssä opitaan myös, millaisista vaiheista oppimisprosessi koostuu, sekä miten jokainen projektiin osallistuva on merkityksellinen.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Lapsiryhmän toiminnassa huomioidaan lasten ja perheiden kulttuuritaustat. Kulttuurista monimuotoisuutta toteutetaan toiminnan eri osa-alueilla, kuten liikunnassa, musiikissa ja kädentöissä. Lapsilta esiin nousseisiin kulttuuriaiheisiin tartutaan ja niitä hyödynnetään toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. On tärkeää, että lapsen kokemukset niin omasta kotimaasta ja kulttuurista kuin vieraista maista, niiden kulttuurista ja kielestä käsitellään avoimessa ja kunnioittavassa ilmapiirissä.

Lapsen huoltajat, isovanhemmat ja lähipiiri ovat tervetulleita vierailemaan päiväkotiin, kertomaan ja jakamaan kulttuuriperintöään. Näin lapset saavat luontevasti tietoa kulttuurista, uskonnosta,

katsomuksellisesta näkemyksestä, juhlista, ruokaperinteestä ja perheen tavoista. Yhteisen kielen puute ei ole este. Yhteisen kielen puuttuessa kuvat, viittomat ja käännohjelmat sekä mahdollisesti käytettävät tulkkipalvelut ovat tärkeitä apuvälineitä vuorovaikutustilanteissa.

Henkilöstö hyödyntää varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa, Taika Kultsua, monipuolisen ja laadukkaan kulttuurikasvatuksen toteuttamisessa.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävästä elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan, ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä sekä lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi yhdessä huoltajien kanssa lapsen hyvinvointia ja tarpeita sekä auttaa lasta tarvittaessa. Lähtökohtana on, että lapsen tulee voida luottaa kaikissa tilanteissa aikuisen apuun ja tukeen niin tunteiden kuin myös muiden tarpeiden huomioimisen osalta. Aikuiset toimivat lapsen oppimisen tukijoina yhdessä tehden, kannustaen, rinnalla ollen ja ihaillen. Toiminnan pedagoginen dokumentointi ja yhteinen pohdinta lasten kanssa auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan.

Alle 3- vuotiaiden toiminnassa pääpaino on itsestä huolehtimisen taitojen harjoittelussa, sillä kyseiset taidot ovat merkittävä osa lapsen itsetunnon kehitystä. Uusien itsestä huolehtimisen

taitojen opettelusta vastuukasvattaja keskusteleo huoltajien kanssa ja harjoittelu aloitetaan ensin kotona ja yhteisesti sovitusti myös varhaiskasvatuksessa.

Lapsen omatoimisuuden asteittaiseen lisääntymiseen tuetaan mm. seuraavien tarpeiden osalta: nälän tunne, pukeminen ja riisuminen, kuivaksi oppiminen sekä nukahtaminen. Lähtökohta on, miten voimme yhdessä auttaa lasta itse tunnistamaan tarpeen ja toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla asteittain ilman aikuisen tukea. Aikuinen huolehtii, että olosuhteet mahdollistavat lapselle onnistumisen kokemuksia. Lapsen harjoitteluun vaikuttavat mm. vireystila, häiriötekijät, tilaratkaisut, vaatetus ja aikuisen tuki. Lapsen kasvaessa aikuisen tuki vähenee asteittain. Lasten kehittyminen on yksilöllistä ja jokaiselle lapselle on mahdollistettava kehittyminen hänelle sopivalla aikataululla. Taitojen harjoittelu ja tarvittavat pedagogiset ja muut ratkaisut kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Lapselle annetaan kokemus, että kehoon, tunteisiin ja kehitykseen liittyvistä asioista voi ja saa kysyä. Lapsella on oikeus päättää omasta kehostaan ja rajoistaan. Lapsi, joka oppii huolehtimaan omasta kehostaan ja kokee, että hänen tunteensa ovat merkityksellisiä, oppii kunnioittamaan myös muiden kehoa ja tunteita.

Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito sekä tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen edistävät lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan tieto- ja viestintäteknologian roolia arkielämässä sekä tutustutaan erilaisiin tieto- ja viestintäteknologisiin välineisiin, sovelluksiin ja peleihin. Digitaalista dokumentointia hyödynnetään leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna tieto- ja viestintäteknologiaa edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä lukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia tieto- ja viestintäteknologian monipuoliseen ja turvalliseen käyttöön.

Lapsen monilukutaidon kehittäminen on osa päivittäistä pedagogiikkaa. Monilukutaitoa harjoitellaan monipuolisesti erilaisissa oppimisympäristöissä tutkien ja keskustellen kuvista, kylteistä, videoista, tekstistä ja musiikista. Lasta kiinnostavat asiat ja ajan ilmiöt, kuten pelit ja tv-ohjelmat, hyödynnetään pedagogisesti toiminnan suunnittelussa ja laaja-alaisen osaamisen tavoitteissa. Lasten aktiivinen osallistuminen ja välineiden saatavilla olo kehittävät monilukutaitoa arjessa. Lapsia ohjataan tuottamaan myös itse materiaalia digitaalisilla välineillä.

Kuvanlukutaitoa tuetaan käyttämällä kuvia aktiivisesti strukturoimaan toimintaa ja arkea kaiken ikäisillä lapsilla. Monipuolisesti käytettynä kuvat ovat kommunikoinnin ja omatoiminnan ohjauksen apuna ja rikastuttavat vuorovaikutusta lasten välillä.

Numeerisen lukutaidon kehitystä tuetaan monipuolisesti kaiken ikäisillä lapsilla käyttämällä arjen tilanteissa matemaattisia käsitteitä (enemmän, vähemmän, yhtä monta, suurempi kuin, pienempi, joka toinen jne.). Asioiden ja esineiden laskeminen ja lukujonon tutkiminen monikanavaisesti esimerkiksi lorutellen, laulaen, liikkuen ja taiteillen kehittävät numeerista lukutaitoa.

Peruslukutaito kehittyy koko ajan lasten kasvaessa ja kehittyessä. Monipuolisesti käytettynä lorut, laulut, riimit, kirjat, kuvat, valokuvat, pelit, teatteri ja kulttuurikokemukset aktiivisessa vuorovaikutuksessa lapsiryhmän kanssa tukevat lasten peruslukutaitoa.

Medialukutaito ja tieto- ja viestintätekniikan (TVT) käyttö lapsiryhmässä edellyttää henkilöstön aktiivista kouluttautumista ja ko. menetelmien käyttöä. Päiväkodeissa lapsilla on mahdollisuus tutustua tablet-tietokoneisiin ja harjoitella erilaisten opetusohjelmien käyttöä. Laitteiden käyttö on valvottua ja lapsille opetetaan tietoturvallista median käyttöä. Varhaiskasvatuksen TVT- tavoitteet määritellään tarkemmin varhaiskasvatuksen TVT- strategiassa.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyi, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja henkilöstön välillä sekä lasten kesken lisäävät lapsen turvallisuuden tunnetta. Päivittäinen pienryhmätoiminta on pedagoginen menetelmä, jolla mahdollistetaan lapsen kuulluksi tuleminen, osallisuus sekä yhteinen toiminnan suunnittelu, toteutus ja arviointi. Pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa pysyvissä tai vaihtuvissa, lasten tarpeiden mukaan muodostetuissa ryhmissä.

Varhaiskasvattaja havainnoi ja huomaa lasten vahvuudet, mielenkiinnon kohteet sekä tarpeet. Edellytyksenä lapsen havainnoimiselle on henkilöstön aito läsnäolo, irtautuminen aikuisjohtaisuudesta sekä joustavuus. Kasvattajan oma motivaatio, muutosvalmius ja sensitiivisyys ovat arjessa tärkeitä. Henkilöstön leikkimielisyys ja uskallus heittäytyä lasten ehdotuksiin mahdollistavat lasten aidon huomioimisen ja tukevat lasten osallisuutta.

Henkilöstö varmistaa, että keskusteluille lasten esille nostamista asioista ja ideoista on aikaa. Lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun heidän valmiutensa huomioiden: päivästrukturi,

viikkosuunnitelma, retket, toiminnan sisältö, juhlat, syntymäpäivät, oppimisympäristö. Lapset päättävät henkilöstön tuella, mitä ja miten heidän tuomia ideoita viedään eteenpäin.

Jokaiselle lapselle annetaan mahdollisuus mielipiteiden, ideoiden ja ehdotusten ilmaisemiseen lapselle ominaisella tavalla. Yhteistyö lasten huoltajien kanssa on merkittävässä roolissa pienimpien ja arimpien lasten kuulluksi tulemisessa. Lapset osallistuvat oppimisympäristön suunnitteluun ja rakentamiseen yhdessä henkilöstön kanssa. Joustava tilojen ja välineiden käyttö rikastavat leikkejä ja tukevat lasten osallisuutta.

Henkilöstö rohkaisee ja antaa positiivista palautetta lapsille. Näin lasten itseluottamus lisääntyy ja rohkeus oma-aloitteisuuteen kasvaa. Onnistumisen kokemusten kautta rohkeus osallistua ja vaikuttaa lisääntyvät. Henkilöstö käyttää arvostavaa puhetapaa, toimii fyysisesti lasten tasolla ja huomioi jokaisen lapsen päivittäin. Huomio on sekä sanallista että sanatonta viestintää.

Arjen käytännöt suunnitellaan niin, että ne tukevat lasten ja aikuisten välisiä suhteita ja mahdollistavat lasten yksilöllisen huomioimisen. Yhteiset suunnitelmat ja toteuttaminen dokumentoidaan ja niitä arvioidaan yhdessä lasten ja huoltajien kanssa. Dokumentoinnissa voidaan käyttää digitaalisia menetelmiä. Lasten yksilöllisten ja ryhmän tarpeiden tukeminen integroidaan suunnitelmiin. Henkilöstö kirjaa ryhmävasuun, perhepäivähoidossa tiimivasuun, lapsen osallistumista ja vaikuttamista edesauttavat menetelmät sekä arvioinnin ja dokumentoinnin toteutustavat. Arvioitaessa osallisuuden ja vaikuttamisen toteutumista kiinnitetään huomioita lapsen ja ryhmän osalta: Onko lapsi/ryhmä kokenut toiminnan merkityksellisenä ja mielekkäänä? Onko hän (he) kokenut onnistuvansa? Onko hän (he) iloinnut onnistumisesta?

11. Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä tulee myös arvioida ja kehittää. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin yleiset linjaukset määritetään ja arvioidaan varhaiskasvatuksen johtoryhmässä ja varhaiskasvatusyksiköiden johtajien tapaamisissa. Varhaiskasvatuspalvelut järjestää henkilöstölle koulutuksia, joilla tuetaan ja vahvistetaan varhaiskasvatuksen henkilöstön ammatillista kehittymistä, pedagogista osaamista ja yhteisesti määritettyjen linjausten toteutumista. Varhaiskasvatusyksikön johtaja huolehtii siitä, että yksikön henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuspalveluiden yhteisiin koulutuksiin.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa siitä, että yksikön toiminnasta tehdään yksikkökohtainen työ-, arviointi- ja kehittämissuunnitelma (TAK), joka tehdään yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajan kanssa. Suunnitelma arvioidaan vuosittain henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa siitä, että yksikössä on toimivat palaverikäytänteet ja henkilöstön tehtäväkuvat on laadittu.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja seuraa lapsiryhmäkohtaisten ryhmävasujen laadintaa ja arviointia. Varhaiskasvatusyksikön johtaja osallistuu vähintään kaksi kertaa vuodessa tiimipalaveriin ja havainnoi suunnitelmallisesti lapsiryhmän toimintaa

Perhepäivähoidon ohjaaja seuraa tiimivasujen laadintaa ja arviointia perhepäivähoidossa. Perhepäivähoidossa perhepäivähoidon ohjaaja havainnoi perhepäivähoitajan toimintaa vähintään kerran vuodessa tapahtuvalla ohjauskäynnillä ja osallistuu tarvittaessa tiimipalaveriin.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja käy vuosittain kehityskeskustelut henkilöstön kanssa. Kehityskeskustelut voidaan toteuttaa tiimikehityskeskusteluna tai yksilökeskusteluna. Henkilökohtaiset kehityskeskustelut käydään vähintään joka toinen vuosi, tarpeen vaatiessa useammin.

Varhaiskasvatusyksikön johtaja vastaa siitä, että yksikössä toteutuu suunnittelupäivät kaksi kertaa toimintakaudessa. Suunnittelupäivien keskeisenä sisältönä on yksikön toimintakulttuurin kehittäminen ja toiminnan arvioiminen. Varhaiskasvatusyksikössä on suunnitellut rakenteet, jotka mahdollistavat säännölliset ammatilliset keskustelut niin eri ammattiryhmien kuin koko henkilöstön

välillä. *esim. pedagogiset kahvilat ja yksikön vastuupalaverit. Perhepäivähoidon ohjaaja vastaa suunnittelupäivän toteutumisesta kerran toimintakaudessa.*

Varhaiskasvatussyksikön johtaja ja perhepäivähoidon ohjaaja vastaavat siitä, että yksikön toiminta toteutuu valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden, kunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja varhaiskasvatuspalveluiden yleisten linjausten mukaisesti. Yksikkökohtaiset tarkennukset, yksikön oma toimintakulttuuri kirjataan ja arvioidaan yksikkökohtaiseen työ- arviointi- ja kehittämissuunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittämiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Lapsi on aktiivisena toimijana ryhmässä, jossa kokee tulevaisuutta kuulluksi ja voivansa osallistua. Päiväkotien lapsiryhmä jaetaan pienryhmiin lasten tarpeiden mukaan pedagogisin perustein. Pienryhmät voivat olla pysyviä tai vaihtuvia. Varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja arvioi, miten erilaisilla kokoonpanoilla edesautetaan lasten tasapainosta kehitystä, oppimista, motivaatiota ja hyvinvointia ryhmässä. Pienryhmän ja koko ryhmän toiminnassa tulee korostaa lasten ryhmäytymistä ja sen vaikutusta ryhmän jäseniin.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Leikillisuus on yksi Tuusulan varhaiskasvatuksen arvoista. Se on osa päivittäistä toimintakulttuuria. Suunnitelma ja arviointi leikin mahdollistamisesta ja kehittämisestä kirjataan ryhmävasuun. Henkilöstö arvioi säännöllisesti omaa osuuttaan lasten leikin rikastuttajana ja edistäjänä kaikissa oppimisympäristöissä.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnustetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään suomalaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyys näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Lasten ja kasvattajien väliset ja lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet muodostavat psyykkisen oppimisympäristön. Oppimisympäristöjen suunnittelussa ja rakentamisessa tule huomioida lapsiryhmän kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen moninaisuus. Eri kulttuureihin, kieliin, uskontoihin ja katsomuksiin tutustuminen lisää ymmärrystä ja avartaa maailmankatsomusta. Henkilöstön kiinnostus ja arvostus perheiden erilaisiin kulttuureihin vahvistavat lasten itsetuntoa sekä tukevat heidän kulttuurista identiteettiään. Lapsi tulee hyväksyä oman kulttuurinsa edustajana ja hänen tulee saada kasvaa oman ryhmänsä jäseneksi.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Tuusulassa varhaiskasvatukseen on laadittu Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Käytössä on mm. MiniVerso - ja Lapsen Mieli- menetelmät, joihin henkilöstöä on koulutettu laajasti. Miniverso on vertaissovittelumalli, jonka periaatteiden mukaan harjoitellaan ristiriitatilanteiden ratkaisemista. Lapsen Mieli Materiaalin avulla harjoitellaan tunnetaitoja.

*Ryhmävasuun ja PPH:ssa tiimivasuun kirjataan, millä keinoilla ja menetelmillä lapsiryhmässä tuetaan yhteisöllistä ja turvallista ilmapiiriä kiusaamista ehkäisten. Ryhmä/tiimivasussa tulee avata kiusaamiseen puuttumisen keinoja ja toimintakulttuuria, jolla tuetaan lasten hyvinvointia. Suunnitelmaan kirjataan konkreettiset toimenpiteet, joilla tuetaan lasten **sosiaalisia taitoja, kaveritaitoja, itsesääätelytaitoja sekä kehotunnetaitoja**. Kehotunnekasvatus vahvistaa lapsen*

itsearvostusta ja turvataitoja. Lapsia ohjataan kunnioittamaan ja arvostamaan omaa sekä toisen kehoa.

Toimenpiteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Seuranta ja arviointi kirjataan ryhmä/tiimivasuun. Lapsilta ja huoltajilta tullut palaute käsitellään mahdollisimman pian ja seurannasta sovitaan yhdessä huoltajien kanssa. Tarvittaessa päivitetään ryhmä/tiimivasua ja lapsen vasua.

Turvallisuuteen liittyvät ohjeistukset on kirjattu varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelmaan. Jokainen työntekijä on velvollinen perehtymään asiakirjaan vähintään kerran vuodessa. Tapaturmista tehdään tapaturmailmoitus ja tapahtumaselvitys, johon arvioidaan, miten tapaturma voitaisiin välttää jatkossa.

Henkilöstö välittää omalla esimerkillään ympäristöystävällisiä arvoja ja sanottaa lapsille kestävän kehityksen periaatteita. Pedagogiikassa huomioidaan kestävä elämäntapa ja ympäristöystävällinen toiminta, mm. kiinnittämällä huomioita ruokahävikkiin, veden ja energian kulutukseen sekä lajitteluun. Leluja, opetusmateriaaleja ja välineitä kierrätetään ja käytetään uudelleen yksikön sisällä ja alueella. Varhaiskasvatuksen hankinnoissa ja uusien varhaiskasvatusyksiköiden suunnittelussa kiinnitetään huomiota kestäviin ja ympäristöystävällisiin materiaaleihin ja laadukkaisiin kalusteisiin sekä välineisiin.

12. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on tarvittaessa huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet. Tieto- ja viestintäteknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään tieto- ja viestintäteknologiaa tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia tieto- ja viestintäteknologisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa ja vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Oppimisympäristöt rakennetaan pedagogisesti lapsia innostaviksi. Henkilöstön tehtävänä on luoda lapsille sopivasti oppimisen haasteita, joita ratkaisemalla lapselle syntyy omia oivalluksia. Monipuolinen oppimisympäristö antaa lapselle mahdollisuuden tutkia asioita. Oppimisympäristöjen tulee olla helposti muunneltavissa lasten tarpeiden ja erilaisen toiminnan mukaan. Oppimisympäristö käsittää myös lähiympäristön, metsän ja luonnon. Retket lisäävät lasten innostusta luonnon ihmettelyyn ja vuodenaikojen havainnoimiseen.

Oppimisympäristöissä materiaalit ovat lasten saatavilla ja luovasti yhdisteltävissä lasten ideoiden mukaan. Digitaalisia välineitä hyödynnetään ja ne ovat lasten saatavilla ja käytettävissä. Oppimisessa hyödynnetään myös lasten valmistamia materiaaleja. Lasten ideoiden dokumentoinnilla mahdollistetaan lasten kiinnostusten kohteiden nostaminen esimerkiksi projektimuotoisen toiminnan suunnittelun keskiöön myös myöhemmin. Lasten sitoutuminen projektityöskentelyyn vahvistuu, kun he saavat itse vaikuttaa ja ideoida aiheita.

13. Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä tuetaan lapsen varhaiskasvatuksen järjestämistä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä. He vastaavat myös siitä, että yhteistyötä toteutetaan tarvittaessa monialaisesti.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 3). Yhteistyön merkitys huoltajien kanssa korostuu, kun lasten kehityksen ja oppimisen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 20). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajien ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Huoltajien ja vastuukasvattajien säännöllinen kohtaaminen ja yhteistyö varmistetaan hyvällä varhaiskasvatussyksikön toiminnan suunnittelulla. Päivittäisen yhteistyön tavoitteena on kodin ja varhaiskasvatuspaikan arjen linkittyminen niin, että tiedetään, mitä lapsen arki on kotona ja varhaiskasvatuksessa. Näin molemmat tahot voivat ymmärtää lasta paremmin.

Tuusulassa on käytössä sähköinen asiakastietojärjestelmä. Sen kautta huoltajat hakevat varhaiskasvatuspaikkaa, saavat tiedot päätöksistä ja varaavat lapsille hoitoajat. Varhaiskasvatuksen viestintä ja tiedottaminen hoidetaan pääsääntöisesti sähköisen asiakastietojärjestelmän kautta. Vastuu huoltajien perehdyttämisestä järjestelmän käyttöön on varhaiskasvatussyksikön johtajalla ja lapsen vastuukasvattajalla.

Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu yhteisen kielen merkitys. Kun huoltajien äidinkieli on muu kuin suomi, käytetään tulkkipalveluja keskusteluissa, joissa molemminpuolinen ymmärretyksi tuleminen on tärkeää. Varhaiskasvatus vastaa tulkkipalveluiden tilaamisesta. Päivittäisissä kohtaamisissa kannustetaan käyttämään vähäistäkin kielitaitoa ja puheen tukena käytetään kuvia, viittomia ja käytössä olevia käännösohjelmia.

Monialainen yhteistyö

Monialaisen yhteistyön tavoitteena on varmistaa varhaiskasvatuksen toteuttaminen toimintayksiköissä lasten tarpeita vastaavasti. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien yhteistyö on tärkeää. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen, neuvola palveluiden ja seurakunnan välisenä yhteistyöelimenä toimii NEPPARI- työryhmä. NEPPARI:n tarkoituksena on tiedottaa ja kehittää yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Neuvola nimeää jokaiselle varhaiskasvatustyksikölle oman kummiterveystarkastajan, jonka puoleen varhaiskasvatuksen henkilöstö voi kääntyä yleisissä lapsen terveyden ja hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Lasten ikäkausitarkastukset toteutetaan yhteistyössä neuvolan kanssa. Varhaiskasvatuksesta toimitetaan tiedonsiirtokaavake ikäkausitarkastukseen ja neuvolasta lähetetään palaute tarkastuksen jälkeen varhaiskasvatustyksikköön. Tarvittaessa voidaan lapsen oma terveydenhoitaja kutsua mukaan lapsen vasupalaveriin.

Varhaiskasvatuspalvelut osallistuu neuvolapalveluiden järjestämään perhevalmennukseen kertoen pienten lasten huoltajille varhaiskasvatuksen eri vaihtoehdoista. Varhaiskasvatuksen osuus perhevalmennuksesta järjestetään perhetuvissa.

Varhaiskasvatuksessa olevat lapset osallistuvat vapaa-aikapalveluiden järjestämään toimintaan ja tapahtumiin mm. kirjastoissa, museoissa, liikuntapaikoissa. Varhaiskasvatuksen kulttuurikasvatussuunnitelmaa (Taika Kultsu) toteutetaan yhteistyössä kulttuuripalveluiden kanssa. Varhaiskasvatustyksiköissä tehdään yhteistyötä järjestöjen ja muiden kolmannen sektorin toimijoiden kanssa.

14. Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessäideoima sekä henkilöstön johdolla suunniteltu toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen toiminnan perustan luovat arvoperusta, oppimiskäsitys, niihin pohjautuva toimintakulttuuri sekä monipuoliset oppimisympäristöt, yhteistyö ja työtavat. Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (osiot Pedagoginen dokumentointi ja Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua.

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella

on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo

15. Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen muokkaamisessa jatkuvasti lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lasten kehityksen ja oppimisen tuen tarpeiden arvioinnissa (osio Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia ja henkilöstön toiminnan itsearviointia (osio Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa).

Pedagoginen dokumentointi ei ole lopputulos vaan tapa työskennellä yhdessä lapsen kanssa. Pedagogisen dokumentoinnin avulla mahdollistetaan jokaisen lapsen yksilöllinen huomioiminen. Lapsi saa kokemuksen omasta merkityksellisyydestä, kun hänen kokemukset, toiveet, mielipiteet, taidot ja oppiminen tehdään näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin keinoin. Lapsen tarinaa, joka rakentuu varhaiskasvatuksessa vietetystä ajasta sekä koko hänen elämän piiristään, hyödynnetään toiminnan suunnittelussa yhteistyössä huoltajien kanssa sekä lasten vertaisryhmässä.

Dokumentointia tehtäessä lapsi osallistuu aktiivisesti yhdessä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa dokumentoitavien asioiden ja käytettävien menetelmien valintaan. Näin lapsi on aktiivinen toimija, joka määrittää itse, mitkä asiat ovat hänelle merkityksellisiä ja millaisia asioita ja miten hän haluaa dokumentoitavan. Pedagoginen dokumentointi sisältää lapsen varhaiskasvatussuunnitelman ja kasvunkansion lisäksi myös kehitykseen ja oppimisen tukemiseen liittyvien havaintojen kirjaukset. Kasvunkansio voi olla myös sähköinen portfolio.

Ryhmä- ja tiimivasuun kirjataan suunnitelma siitä, mitä pedagogisen dokumentoinnin työtapoja käytetään lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen seurantaan. Ryhmä- ja tiimivasuun kirjataan suunnitelma siitä, miten lasten huoltajat voivat osallistua toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen.

16. Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Tieto- ja viestintäteknologiaa hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Pienempien lasten aloitteet ovat usein kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Monipuolisten työtapojen käyttö edellyttää henkilöstöltä avointa asennetta, uteliaisuutta ja rohkeutta tehdä asioita uudella tavalla. Monipuolisten työtapojen ja oppimisen kohteiden valinnassa hyödynnetään varhaiskasvatusyksikön lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet.

Lapsilta tulevat aloitteet uusista työtavoista ja aihealueista tulee ottaa huomioon ryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Ryhmän käyttämät työtavat ja lapsilta nousevat ideat kirjataan ryhmävasuun. Toiminnan dokumentointi suunnittelusta, itse toiminnasta ja toiminnan arvioinnista tehdään yhdessä lasten kanssa.

Henkilökunnan ja lasten huoltajien osaamisalueita ja ammatillisia vahvuuksia tulee hyödyntää lapsiryhmän ja koko varhaiskasvatusyksikön toiminnan suunnittelussa. Tätä kautta lisätään myös huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksen arjen toimintaan.

17. Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havainnoita käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit ja digitaaliset välineet tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tietoisuus lapsen oppimisesta, leikin merkityksestä sekä erilaisista leikkimenetelmistä ja niiden käytöstä on toiminnan lähtökohta. Lapsen kehityspsykologiset tarpeet tunteva, sensitiivinen aikuinen pystyy luomaan ympäristön, joka tukee parhaalla tavalla lapsen kehittymistä ja oppimista. Leikin suunnittelussa hyödynnetään lasten vasukeskusteluissa saatua tietoa sekä varhaiskasvatusyksikön ja lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet toteuttaa monipuolista ja pitkäkestoista leikkiä.

Lasten omat ajatukset ja ideat leikistä tulee huomioida ryhmän toiminnassa. Ryhmä- ja tiimivasuun kirjataan suunnitelma leikin tukemisesta, havainnoinnista ja dokumentoinnista.

18. Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja eheytetyn pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Eheytetty pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

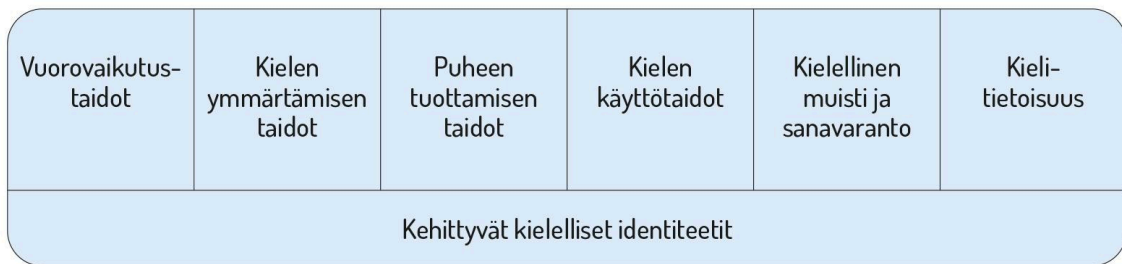
18.1. Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (osio Laaja-alainen osaaminen). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Lapset voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä, joiden kehittyminen ja käyttäminen voi olla tilanteittain eriytynyttä. Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään osiossa Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että samanikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Varhaiskasvatuspalveluissa tuetaan ja seurataan lapsen kielellisten taitojen kehittymistä. Kielitietoisuuden lisäämiseksi hyödynnetään mm. kirjastoa ja digitaalisia välineitä (mm. Lukulumo). Lapsille luetaan päivittäin.

Päiväkodissa kaikille suomea äidinkielenään puhuville 3- vuotiaalle tehdään Kettu- arviointi, 4- vuotiaalle LUKIVA- arviointi. Tarvittaessa 5- vuotiaan lapsen kielellisiä taitoja voidaan arvioida KEHU- arvioinnilla, joka on osa laajempaa arviointia. Perhepäivähoidossa ja muussa varhaiskasvatuksessa kyseiset arvioinnit tehdään tarvittaessa. Jos arvioinnista herää huoli tai tuen tarvetta, asiasta keskustellaan huoltajien kanssa ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vastaamaan lapsen tuen tarvetta. Tuki suunnitellaan lapsen arkeen. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio lapsiryhmän toiminnan suunnitteluun tukee osaltaan lapsen kehitystä ja lapsiryhmän toimintaa. Tarvittaessa lapsi ohjataan tutkimuksiin esim. puheterapeutille.

18.2. Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen** sekä **sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä

ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta harjoitellaan käsityöllisen toiminnan kuten muovailun, rakentelun, ompelun ja nikkaroinnin avulla. Käsityöllisen toiminnan ja ilmaisun tavoitteena on tarjota lapsille tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia pehmeitä ja kovia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten käsityöllisessä toiminnassa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työstetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Lapsen vasuun kirjataan miten lasta kannustetaan musiikilliseen, kuvalliseen, sanalliseen ja keholliseen ilmaisuun. Ryhmä- ja tiimivasuun kirjataan miten edellä mainittuja asioita toteutetaan ryhmän toiminnassa. Varhaiskasvatyüksikön työ- arviointi- ja kehittämisuunnitelmaan kirjataan koko yksikköä koskeva suunnitelma ja mahdolliset painotukset yksikön toiminnassa.

18.3. Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystävytyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat ensisijaisesti lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Uskonnotuutta tarkastellaan katsomusten rinnalla. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista.

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Lapsen tunne ryhmään kuulumisesta luo turvalliset puitteet käsitellä eettiseen ajatteluun ja katsomuskasvatukseen kuuluvia asioita. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että keskusteluissa jokainen lapsi tulee kuulluksi omana yksilönä. Henkilöstö keskustelee huoltajien kanssa lapsen

oman kulttuurisen taustan tukemisesta ja huomioimisesta varhaiskasvatuksen arjessa. Lasten yksilöllisyyden ja erilaisten taustojen tunteminen ja kunnioittaminen on henkilöstön ammattitaitoon kuuluvaa osaamista.

Lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa huomioidaan Tuusulan rikas kulttuurinen ympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuden tutustua mm. kirjallisuuteen, musiikkiin ja kuvataiteisiin. Retket ja vierailut kohteissa nivotaan osaksi lapsiryhmän toimintaa.

Varhaiskasvatuksessa voidaan tutustua erilaisiin uskontoihin ja kulttuuriin rakennuksiin ilman uskonnonharjoittavaa opetusta. Henkilöstö osaa keskustella eri uskonnoista neutraalisti tuomatta omaa katsomustaan esiin. Henkilöstö tarttuu lasten kysymyksiin avoimesti yhdessä ihmetellen.

Varhaiskasvatussyksikkö voi kutsua seurakunnantöntekijän tai muun yleissivistävän katsomuskasvatuksen edustajan alustamaan yhteistä toimintaa esimerkiksi lapsiryhmästä nousseen eettisen kysymyksen pohjalta. (Uskonnonopetus.fi)

Yhteistyö Tuusulan seurakunnan kanssa perustuu [korimalleihin](#), jotka ohjaavat katsomuskasvatusta. Perinteisiin juhliin voi kuulua myös uskonnonharjoittavaa katsomuskasvatusta. Näitä voivat olla esimerkiksi seurakunnan järjestämä joulukirkko tai pääsiäistapahtuma. Varhaiskasvatussyksikkö järjestää samanaikaisesti myös vaihtoehtoja, ei uskonnollista toimintaa. Varhaiskasvatussyksikkö tiedottaa tunnustuksellisen tilaisuuden sisällöstä ja vaihtoehtoisen toiminnan sisällöstä, jonka jälkeen huoltajat tekevät valinnan kumpaan toimintaan lapsi osallistuu. Varhaiskasvatuksen järjestämissä juhlissa voidaan kulttuurikasvatuksen nimissä laulaa yksittäinen uskonnollinen laulu, kuten Suvivirsi.

18.4. Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikojen havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan tietoteknologiaan laitteisiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Varhaiskasvatuksessa kiinnitetään huomiota oppimisympäristön laajentamiseen ja sen hyödyntämiseen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Oppimisympäristöllä tarkoitetaan päiväkotien, perhepäivähoitajien sekä avoimen varhaiskasvatuksen käytössä olevia tiloja sisällä, pihalla ja lähiympäristössä. Fyysisien oppimisympäristön lisäksi kokonaisuuteen kuuluu psyykkinen ja sosiaalinen oppimisympäristö eli turvallinen, lapsen osallisuuteen perustuva tunneilmapiiri.

Arjen tilanteissa lapsilta tulee usein matemaattisiin käsitteisiin, ympäristöön ja teknologiaan liittyviä huomioita. Lapsen arjessa läsnäoleva aikuinen tunnistaa tilanteet ja hyödyntää ne osaksi pedagogista toimintaa. Lapsia ohjataan pohtimaan, kokeilemaan ja löytämään ratkaisuja. Teknologian avulla etsitään lisätietoa ja rikastetaan toimintaa kuvaamalla mielenkiinnon kohteita, mittaamalla reittien etäisyyksiä sekä dokumentoimalla kokemuksia ja opittuja asioita. Henkilöstö ohjaa suunnitelmallisesti lasten mielenkiinnon kohteita uusiin asioihin, lapsiryhmän tarpeiden ja tavoitteiden mukaisesti.

Tuusulassa on tavoitteena taloudellisesti, eettisesti, sosiaalisesti ja ympäristöystävällisesti kestävä kehitys. Tuusulan rikas luonto mahdollistaa monipuolisen luonnossa liikkumisen ja luonnon käyttämisen oppimisympäristönä ympäri vuoden. Luontoa kunnioittava luontosuhde vahvistuu jo pienestä pitäen, kun ympärillämme oleva luonto on osa jokapäiväistä

oppimisympäristöä. Vahvistamme lasten luontosuhdetta luonnonkauneuden äärelle pysähtyen ja luonnosta keskustellen. Kannustamme perheitä valitsemaan ympäristöystävällisiä ja terveyttä sekä jaksamista edistäviä tapoja kulkea varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksessa liikutaan luonnossa vähintään kerran viikossa.

18.5. Kasvan, liikun ja kehityksen

Kasvan, liikun ja kehityksen oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatukseen tulee olla säännöllistä, ja lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuun, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattuja liikuntatuokioita. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojia tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Lapsen hyvinvointi koostuu riittävästä unesta, ravinnosta, liikunnasta ja mielekkästä ikätasoisesta tekemisestä.

Lepohetkellä turvataan lapsen mahdollisuus päivittäiseen lepoon ja rauhoittumiseen. Henkilöstö suunnittelee yhdessä lasten kanssa lepohetken niin, että lepäämisestä ja rauhoittumisesta muodostuu lapselle miellyttävä kokemus. Lepohetkellä voidaan käyttää mm. satuja, musiikkia, rentoutusohjelmia. Lapsen levon tarpeesta keskustellaan huoltajien kanssa.

Päiväkodissa ruokailu tapahtuu omassa ryhmätilassa tai ruokasalissa. Ruokailu toteutetaan pienryhmissä niin, että henkilöstö ruokailee yhdessä lasten kanssa luoden rauhallisen ja kiireettömän ilmapiirin. Lapsia kannustetaan ja ohjataan ruokapöytäkeskusteluun. Ruokailussa lasta kannustetaan omatoimisuuteen ja ennakkoluulottomuuteen uusien makujen suhteen. Yksi varhaiskasvatuksen pedagogisista tehtävistä on lapsen tutustuttaminen erilaisiin ruokiin ja hyviin ruokailutapoihin. Pienille lapsille annetaan mahdollisuus tutustua ruokaan esim. sormiruokailulla. Ruokailussa kunnioitetaan lapsen itsemääräämisoikeutta päättäen ruoan syöntijärjestyksestä ja määrästä.

Lapsilla on päivittäin ohjattua liikuntaa niin sisällä kuin ulkona, pihaa ja lähiympäristöä hyödyntäen. Tilat suunnitellaan niin, että ne mahdollistavat lasten omaehtoisen liikkumisen turvallisesti. Liikuntavälineet tulee olla lapsille helposti saatavilla. Suunnittelussa hyödynnetään [Varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden suosituksia](#), vapaa-aikapalveluiden tarjontaa ja tukena käytetään erilaisia liikuntakasvatusohjelmia esim. [Ilo kasvaa liikkuen](#).

19. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilanteiden mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä. Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettiä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohdaksi on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu

suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kun lapsiryhmässä on vieraskielisiä tai monikielisiä lapsia, lasten suomen kielen taitojen tukeminen on osa päivittäistä toimintaa. Konkreettisuus, monikanavainen viestintä ja aikuisen tuki päivittäisissä toiminnoissa ovat merkittävässä roolissa kielen oppimisen tukemisessa. Varhaiskasvatussyksikön sisällä voidaan järjestää suomenkielenopetusta esim. kerhomuotoisesti.

Yhä useampi lapsi on kaksi- tai monikielinen. Henkilöstön tehtävänä on kertoa huoltajille, kuinka tärkeää lapsen ensikielen/kielten säilyttäminen on. Perheen oma kieli/kielet mahdollistavat vuorovaikutuksen lapsen ja huoltajien välillä, sekä yhteydenpidon omaan sukuun ja kulttuuriin. Varhaiskasvatusympäristössä tulee näkyä lapsiryhmän kielten moninaisuus. Kielten ja kulttuurien arvostaminen tukee lapsen identiteetin muodostumista.

Vieraskieliselle lapselle laaditaan Suomi toisena kielenä (S2)- opetussuunnitelma osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunnitelman tukena voidaan käyttää Kettu, Lukiva ja "Repun takanassa"- arvioiteja lapsen taitotason mukaan. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen S2- opetussuunnitelman laatimisesta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Monikielisen ja kulttuurisen varhaiskasvatuksen koordinointi on keskitetty yhden varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaan. Lisäksi jokaiseen varhaiskasvatussyksikköön on nimetty oma suomi toisena kielenä vastuuhenkilö, jonka tehtävänä on tukea yksikön henkilökuntaa S2- opetukseen liittyvissä asioissa. Kunnassa on yhteinen kotoutumisohjelma, kotoutumisen edistämiseksi.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kielenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

Ruotsinkielistä varhaiskasvatusta tarjoavassa yksikössä järjestetään laajamittaista kaksikielistä varhaiskasvatusta (kielisuihkua) suomenkielisille lapsille. Kaikkia varhaiskasvatussyksiköitä kannustetaan järjestämään suppeampaa, kielirikasteista varhaiskasvatusta. Toiminnan järjestämisessä voidaan hyödyntää henkilöstön omaa osaamista tai ulkopuolista kumppania. Kielirikasteinen toiminta tulee järjestää niin, että ryhmän jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua. Suunnitelma kielirikasteisesta varhaiskasvatuksesta kirjataan yksikön työ- arviointi- ja kehittämissuunnitelmaan.

20. Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet

Kehityksen ja oppimisen tuki on osa laadukasta varhaiskasvatuksen toimintaa ja kuuluu kaikille sitä tarvitseville lapsille. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan lapsen tuen tarve ja järjestetään tarkoituksenmukaista tukea tarpeen ilmettyä, tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä. Riittävän aikaisella ja oikein kohdennetulla tuella voidaan edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla voidaan ehkäistä lapsen ongelmien syntymistä, kasvamista ja monimuotoistumista. Varhaiskasvatusta toteutetaan inklusion periaatteiden mukaisesti.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen ja kehitykseen liittyvät tarpeet. Kehityksen ja oppimisen tuki rakentuu lasten yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä.

Lapsen tuen tarpeen havaitsemisessa sekä tuen suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa yhteistyö lapsen, huoltajan, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä varhaiskasvatuksen muun henkilöstön kanssa on tärkeää. Tuen tarpeen havainnointi ja tuen antaminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien osaamista hyödynnetään tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat osallistuvat tarpeen mukaan lapsen tuen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä heidän tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi edellyttää sitä.

Lapsen tarvitsema tuki kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Siihen kirjataan lapsen kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät vastuut ja työnjako, tukitoimenpiteet sekä niiden toteuttamistapa ja arviointi.

Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Tuki annetaan ensisijaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa päiväkotitai perhepäivähoitoryhmässä. Lapsiryhmän kokoa arvioidaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve ja se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Lapsen edun vaatiessa tukea voidaan järjestää myös osittain tai kokonaan erityisryhmässä.

Tukea voidaan antaa myös avoimessa varhaiskasvatuksessa varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla. Yhteistyössä huoltajien kanssa voidaan myös sopia, että lapsi siirtyy päiväkotiin säännölliseen varhaiskasvatukseen saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Tuusulassa lapset ohjautuvat varhaiskasvatukseen palveluihin keskitetyn palveluohjauksen kautta. Jos varhaiskasvatukseen hakeutumisen yhteydessä ilmenee, että lapsella on vaativa sairaus, diagnoosi tai muu tuentarve, on palveluohjaaja huoltajien suostumuksella yhteydessä varhaiskasvatuksen erityisopettajaan (veo). Yhteistyössä huoltajien kanssa sovitaan varhaiskasvatukseen liittyvistä käytänteistä, joita voi olla mm. veon tutustumiskäynti lapsen kotona tai varhaiskasvatustilassa.

Saatujen tietojen pohjalta lapsi sijoitetaan varhaiskasvatuspaikkaan ja lapsen tarvitsema tuki järjestetään sinne monialaisessa yhteistyössä veon, varhaiskasvatusyksikön johtajan ja muiden lapsen yhteistyötahojen kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja käy tarpeen mukaan havainnoimassa lapsiryhmän toimintaa ja pedagogiikan vaikuttavuutta lasten kasvuun, hyvinvointiin ja oppimiseen. Veon osaamista ja asiantuntijuutta hyödynnetään koko lapsi ryhmän pedagogiikan suunnittelussa ja tukea tarvitsevien lasten toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa. Veon käynnistä lapsiryhmässä tiedotetaan etukäteen. Käyntien määrä sovitaan yhteistyössä henkilöstön kanssa ja tarvetta arvioidaan toimintakauden aikana. Veon pedagoginen tuki on käytettävissä kaikissa varhaiskasvatuksen toimintamuodoissa.

Mikäli pedagogiset tukitoimet eivät ole riittäviä, lapsen saamaa tukea tehostetaan. Rakenteellisten tukitoimenpiteiden (ryhmäkoon väljentäminen ja ryhmäavustajan tuki) hakemisesta keskustellaan huoltajien kanssa. Kun lapselle haetaan rakenteellisia tukitoimia varhaiskasvatuksen opettaja, erityisopettaja ja varhaiskasvatusyksikön esimies tekevät varhaiskasvatuksen pedagogisen arvion, joka käsitellään veo -tiimissä. Tuen tehostaminen kirjataan lapsen vasuun. Pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien lasten rakenteelliset tukitoimet kirjataan lapsen erityisen tuen päätökseen ja HOJKS:iin.

Hyvinvointia tukevat järjestelyt suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan yhteistyössä tarvittaessa lastenneuvolan, kasvatus- ja perheneuvolan ja lasten- ja perheiden sosiaalipalveluiden kanssa.

21. Yhteistyö lapsen, huoltajan ja muiden asiantuntijoiden kanssa tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä lapsen ja huoltajan kanssa siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Huoltajan kanssa tehtävän yhteistyön merkitys korostuu erityisesti, kun lapsella on tuen tarvetta. Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta, kuten lastenneuvolasta, kasvatus- ja perheneuvolasta tai vammaispalveluista. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.

Huoltajan kanssa keskustellaan tuen saamisen mahdollisuudesta ja tuen keskeisistä periaatteista. Hänen kanssaan sovitaan lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla.

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Lapsen tuen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa lapsi saa tarvitsemaansa kehityksen ja oppimisen tukea etunsa mukaisesti, vaikka huoltajat eivät sitoutuisikaan yhteistyöhön.

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun laitoksen keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Vaikeasti vammaiset ja sairaat lapset voivat tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

TUUSULA

KUN LAPSI HUOLESTUTTAA, MITEN EDETTÄÄN

Mikäli varhaiskasvatuksen henkilöstöllä herää huoli lapsen kasvuun ja oppimiseen liittyvistä asioista tai hyvinvoinnista, keskustele lapsen vastuukasvattaja tuen saamisen mahdollisuudesta huoltajien kanssa. Huoltajien suostumuksella veo tulee havainnoimaan yksittäistä lasta ja pedagogiikan vaikutusta yksittäiseen lapseen ja koko lapsiryhmän toimintaan. Yksittäisen lapsen tuen tarvetta arvioidaan veon havainnointikäynnin/ -käyntien jälkeen, huoltajien ja henkilöstön kanssa yhdessä keskustellen. Tukitoimet suunnitellaan yhteistyössä huoltajien, varhaiskasvatushenkilöstön, yhteistyöverkoston ja veon kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vastaamaan lapsen tuen tarvetta.

Lapsen kokonaisvaltainen tuki voi edellyttää monialaista yhteistyötä lastenneuvolan, lastensuojelun, perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa. Mikäli lapsen etu ja tuen järjestäminen edellyttävät yhteistyötä edellä mainittujen tahojen kanssa, keskustellaan asiasta ensin huoltajien kanssa. Monialainen yhteistyö käynnistetään ensisijaisesti verkostopalaverilla. Yhteistyön tekemisen periaatteita ohjaavat salassapito ja tietojen vaihtoa koskevat säännökset. Mikäli huoltajat kieltäytyvät yhteistyöstä lapsen edun sitä vaatiessa, tehdään lapsesta joko palvelutarpeen arviointipyyntö tai lastensuojeluilmoitus. Lapsen sijoituessa varhaiskasvatukseen lastensuojelun tukitoimena, järjestetään varhaiskasvatuksen alkaessa yhteistyöpalaveri.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja antaa huoltajille tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden vaihtoehtoista. Veo kokoaa tarvittavat asiakirjat ja toimittaa ne opetustoimeen oppimisen tuen asiantuntijalle. Päätöksen pidennetyistä oppivelvollisuudesta ja erityiseen tukeen ottamisesta tekee kasvun ja oppimisen tuen päällikkö. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen opetuksen järjestämisestä koskeva suunnitelma (HOJKS). Suunnitelman laadinnasta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä veon, huoltajien ja muiden tarvittavien tahojen kanssa. (Katso esiopetuksen opetussuunnitelma)

22. Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työ tavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia.

Lapsen tuen tarve voi olla lyhytaikaista ja vähäistä. Silloin voi riittää yksittäinen tuen muoto tai järjestelyt, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman nopeasti ja varhaisessa vaiheessa. Osa lapsista tarvitsee enemmän ja säännöllistä tukea tai samanaikaisesti useita tuen muotoja toisiaan täydentävinä.

Varhaiskasvatuksessa lapselle voidaan antaa tukea monin tavoin. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tuki voi sisältää pedagogisia, rakenteellisia ja hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä. Pedagogisia järjestelyjä ovat esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultoiva tai jaksottainen tuki, lapsikohtainen ohjaaminen, tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä erityisten apuvälineiden sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttö. Lapsen tukeen voi myös kuulua viittomien ja kuvien käyttö tai muu kielen ja kommunikoinnin tukeminen. Rakenteellisia järjestelyjä ovat muun muassa ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut. Hyvinvointia tukevia muita järjestelyjä ovat esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio.

Kun tuen tarve johtuu lapsen vaikeasta vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyästä tai sosioemotionaaliseen kehitykseen liittyvästä tuen tarpeesta, tarvitsee lapsi yleensä koko-aikaista, jatkuvaa ja yksilöllistä tukea. Tällöin lapsella on usealla kehityksen osa-alueella haasteita tai jollakin alueella erittäin suuri tuen tarve. Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki vertaisryhmässä edellyttää suunnitelmallisuutta, erityisosaamista sekä mahdollisesti erilaisia järjestelyjä tai apuvälineitä. Lapsi tarvitsee apua ryhmässä toimimiseen, toiminnallista eriyttämistä sekä aikaa perustaitojen harjoitteluun. Tällöin tuki voi edellyttää henkilöstön erityispedagogisen tai sairaanhoidollisen osaamisen vahvistamista tai monialaista yhteistyötä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa.

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen edellyttää jatkuvaa havainnointia, dokumentointia ja arviointia lapsen tuen tarpeista ja toimenpiteiden vaikutuksista ja riittävydestä. Ensimmäiseksi tarkastellaan käytössä olevia toimintatapoja ja oppimisympäristöjä sekä niiden soveltuvuutta lapselle. Tarkastelun pohjalta arvioidaan, voidaanko näitä muuttamalla toteuttaa lapselle paremmin sopivia pedagogisia ratkaisuja. Arvioinnin ja sen pohjalta tapahtuvan tuen suunnittelun on hyvä perustua riittävän monialaiseen asiantuntemukseen.

Yleinen tuki on hyvin järjestettyä varhaiskasvatuspalvelua. Se sisältää varhaisia tukitoimia ja tuen pääpaino on pedagogisilla ratkaisuilla, jotka toteutuvat osana lapsiryhmän arkea. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatio tukee osaltaan pedagogisten ratkaisuiden suunnittelua, toteutusta ja arviointia.

Jos lapsen tuen tarve on pitkäkestoista ja edellyttää useampia tukitoimia tai monialaista laajaa yhteistyötä lapsi siirtyy tehostetun tuen piiriin. Vastuukasvattaja ja varhaiskasvatuksen opettaja laativat yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa varhaiskasvatuksen pedagogisen arvon, joka annetaan huoltajille luettavaksi ja tämän jälkeen pedagoginen arvio käsitellään monialaisessa yhteistyöpalaverissa. Käsittelyn jälkeen lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään vastaamaan lapsen tuen tarvetta ja siihen kirjataan tukitoimet. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja seuraa säännöllisesti tehostetussa tuessa olevan lapsen kasvua ja oppimista. Tieto tehostetusta tuesta siirretään esiopetukseen, katso luku 2.3 siirtokäytänteet. Rakenteelliset tukitoimet; ryhmäkoon väljennys, lapsikohtaisen avustuksen tai paikan saaminen integroidussa erityisryhmässä edellyttävät tehostettua tukea.

Mikäli lapsen tehostetun tuen tarve muuttuu, päivitetään lapsen pedagoginen arvio ja se käsitellään monialaisessa yhteistyössä. Käsittely kirjataan pedagogiseen arvioon ja lapsi siirtyy yleiseen tukeen tai jatkaa tehostetussa tuessa. Lapsen vasu päivitetään aina tuen tarpeen muuttuessa.

Erityisessä tuessa oleville lapsille, joille on tehty päätös pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ottamisesta ja jotka ovat esiopetuksen lisäksi täydentävässä varhaiskasvatuksessa, kirjataan vasu osaksi lapsen HOJKS:ia.

23. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki, tukitoimenpiteet ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa tuetaan. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (osio Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma).

Tuen toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa. Annetun tuen vaikuttavuutta tulee arvioida säännöllisesti, ja suunnitelmaa tulee muuttaa tarpeen mukaan. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen tulee kirjata ja tavoitteita muuttaa uutta tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Kun lapsi saa kehitykseensä ja oppimiseensa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa tulee kirjata osiossa Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset ja rakenteelliset ratkaisut

- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- henkilöstön mitoitukseen ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut esimerkiksi, toiminnan eriyttäminen, lapsikohtainen ohjaaminen, pienryhmätoiminta tai viittomien ja kuvien käyttö
- tulkittamis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden, kuten varhaiskasvatuksen erityisopettajan palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut

Tuen seuranta ja arviointi

- tavoitteiden toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi sekä arviointiajankohdat.

Lapsen vasu on jatkuvasti päivitettävä asiakirja, jossa näkyy pedagogiset tukitoimet arjessa ja yhteiset sopimukset. Varhaiskasvatuksen opettaja yhdessä lapsen vastuukasvattajan kanssa vastaa siitä, että tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan monialaisessa yhteistyössä. Varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioidaan aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa tai vähintään kerran vuodessa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on mukana tukea tarvitsevan lapsen vasun laadinnassa ja arvioinnissa.

24. Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lasten varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointi on myös osa lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin tukea. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin osioissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä Lapsen kehityksen ja oppimisen tuki.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

Varhaiskasvatuksen laadullista arviointia toteutetaan säännöllisesti koko varhaiskasvatuspalveluiden, yksikkö-, ryhmä- ja lapsikohtaisella tasolla. Yhteistyön toteutumista arvioidaan säännöllisesti myös yhteistyötahojen kanssa.

Varhaiskasvatuspalveluiden toimintaa suunnitellaan ja arvioidaan varhaiskasvatuksen johtoryhmässä ja esimiespäivillä. Suunnittelun ja arvioinnin tukena käytetään myös kunnassa tehtävän henkilöstökyselyn sekä huoltajakyselyiden tuloksia.

Varhaiskasvatussyksiköissä laaditaan monialaisessa yhteistyössä yksikkökohtainen työ- arviointi- ja kehittämissuunnitelman (TAK) lokakuun loppuun mennessä. Suunnitelman arviointi tehdään kesäkuun loppuun mennessä. Yksikön johtaja vastaa yksikkökohtaisen suunnitelman laadinnasta ja arvioinnista sekä niiden toimittamisesta hallintoon. Ne käsitellään varhaiskasvatuksen hallinnossa ja niistä tehty koonti toimitetaan kasvat- ja sivistyslautakuntaan.

Ryhmä- ja tiimivasujen laadinnasta vastaa varhaiskasvatussyksikön johtaja. Vasuja tulee arvioida vähintään kaksi kertaa toimintakauden aikana.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa lapsen vastuukasvattaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Suunnitelmaa arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja aina lapsen tuen tarpeen muuttuessa.

Osana varhaiskasvatuspalveluiden arviointia toteutetaan huoltajille suunnatut kyselyt. Joka toinen vuosi hallinto tekee laajan koko asiakaskuntaa koskevan kyselyn. Kyselyn tulokset viedään tiedoksi lautakuntaan ja huoltajille. Joka toinen vuosi kysely toteutetaan yksikkötasolla, kyselyn tulokset tiedotetaan huoltajille.